

Література

1. Штомпка П. Социология социальных изменений. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 416 с.
2. Eisenstadt S.N. Transformation of Social, Political and Cultural Orders in Modernization //American Sociological Review/ – 1965. – V. 30, № 5.
3. Інтерв'ю з Б.Гарврилишиним «Українці бізнесу традиційно ніколи не мали. Або хлібороби, або інтелігенція» // Країна, 2011, № 35 (88). – С. 31-32.
4. Трубицын Д.В. «Модернизация» и «негативная мобилизация» конструкты и сущность //Социс 2010, № 5. – С. 3-13.
5. Михальченко М.М. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. – Дрогобич: Відродження, 2004. – 488 с.
6. С. Козн «Вопрос вопросов»: почему не стало Советского Союза? – М. АИРО-XXI; СПб.: Дмитрий Буланин, 2007. – 200 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Vopros_Voprosov.pdf](#)-Adobe Reader
7. Головаха Є., Паніна Н. Основні етапи і тенденції трансформації українського суспільства: від перебудови до «помаранчової революції» // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2006, № 3. – С.32-51.

Супрунець Т.А.

*аспірант кафедри історії та теорії соціології
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ДОВІРА ТА НЕДОВІРА КРИЗЬ ПРИЗМУ ІДЕЙ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ

Функціонування сьогочасних суспільств (у тому числі й українського) позначене впливом низки факторів, пов'язаних із формуванням та відтворенням довіри та недовіри. У сьогоднішніх українських реаліях актуальним є комплексне дослідження взаємозв'язку цих феноменів, який відображає рівень готовності населення до проведення реформ та переконфігурації соціальних умов життя відповідно до викликів сучасності.

Доцільно розглянути поняття довіри та недовіри у межах соціокультурного підходу, аксіомою якого є те, що будь-який феномен (у тому числі й довіра / недовіра) у своїй структурі характеризується певним співвідношенням соціального та культурного елементів залежно від конкретно-історичних умов [7, с. 41]. Соціокультурний підхід набуває особливої актуальності в умовах постіндустріального суспільства, соціологічне знання в межах якого характеризується парадигмальним зсувом – превалюванням культурної проблематики серед соціологічних досліджень [6, с. 10]. Отож, в межах цього підходу культура виступає джерелом для зародження та відтворення довірчих відносин на різних рівнях взаємодії. До соціокультурних факторів, що впливають на розвиток довірчих відносин, можна віднести історичну спадщину, традиції, символи, стереотипи, якості

освіти, рівень політичної культури середовища, нормативні та дискурсивні практики [2, с. 7].

Оскільки ідеї соціокультурного підходу імпліцитно присутні на всіх рівнях соціологічного знання, то більшість дослідників розглядає довіру як соціокультурний феномен, який зумовлюється взаємодією двох чинників – соціального та культурного. Природа довіри може зазнавати змін внаслідок появи на поширення у суспільстві нових культурних програм, які витіснятимуть застарілі соціальні відносини. Зокрема, такі ідеї присутні у напрацюваннях Е. Дюркгайма, М. Вебера, Г. Зіммеля, Ф. Тьонніса, Ф. Фукуями, П. Штомпки та інших. Наприклад, Дюркгайм вважає, що нова культурна програма, яка базується на формуванні органічного типу солідарності, витісняє застарілі відносини традиційного суспільства. Відповідно, змінюється характер взаємодії, де довіра стає одним із визначальних факторів появи нового розподілу праці.

Нова культурна програма, яку описує М. Вебер, ґрунтується на довірчих відносинах, чесності та працелюбстві протестантів та змінює усталені соціальні відносини, сприяючи розбудові капіталізму. За таких умов довіра виступає одночасно і механізмом утвердження нової культурної програми, і її продуктом. В пізніших концепціях змінюються форми довіри під впливом нових культурних вимог. Зокрема, стверджують, що на фоні особистісної довіри починає утверджуватися безособистісна довіра до абстрактних систем, а це свідчить про появу нових безособистісних форм взаємодії (Г. Зіммель, Н. Луман, Е. Гіденс). Для П. Штомпки культурні зміни, які витісняють застарілі соціальні відносини, є поштовхом для реконструкції довірчих відносин відповідно до нових вимог соціального життя.

Соціокультурний підхід до розгляду довіри можна успішно застосувати в контексті процесів глобалізації. Адже у глобалізованих суспільствах помітними є швидкі зміни у соціальному житті, які постають внаслідок глобальних культурних викликів. Тому функціонування довірчих відносин розширює свій «радіус» дії і виходить на макро– та мегарівні [8, с. 13-15]. Оскільки у глобалізованих суспільствах відбувається своєрідний розрив соціального та культурного просторів, який пояснюється вичерпаністю соціального начала та формуванням нових транснаціональних спільнот, які ґрунтуються на релігії, стилі життя, знанні, іншими словами, на соціокультурних факторах [1, с. 9-31], то процес формування довіри не стоїть осторонь цих процесів. Природа довіри зазнає змін внаслідок появи нових культурних вимог сучасного життя: соціальна складова довіри витісняється розширенням дії культурного чинника у структурі феномена, що вивчається. Це підтверджує той факт, що довірчі відносини є досить мінливі і мають здатність визначитися тими культурними факторами, які превалюють у певну історичну епоху.

Важливо наголосити на тому, що нові культурні програми, які зароджуються у сьогочасних суспільствах та ґрунтуються на ідеях глобальних ризиків, викликів, ринку, нестабільності та розширення масштабу взаємодії до рівня людства, змінюють своє змістове наповнення, витісняючи

складову довіри недовірою [3, с. 3-16]. У цьому аспекті культурна програма, в основі якої лежить недовіра, частково витісняє соціальні відносини, які базуються на засадах безпосередньої довіри та взаємності, що можна пояснити швидкими трансформаційними змінами сьогочасних суспільств, під впливом яких довіра втрачає своє функціональне наповнення, поступаючись недовірі. Водночас поширення недовіри в соціальних відносинах має на меті зберегти єдність, цілісність та ефективність функціонування соціальної спільноти чи суспільства в умовах трансформаційних перетворень, що мають місце у сьогочасних кризових соціумах [3, с. 3-16]. Отож у межах соціокультурного підходу недовіра є однією із культурних програм, яка зароджується на ґрунті довіри, що вже втрачає своє значення у соціальному житті під впливом низки чинників сьогочасності. Це також підкреслює тісний взаємозв'язок між довірою та недовірою. Адже довіра включає поняття недовіри як один із етапів свого розвитку та відтворення. Якщо розглядати довіру як цілісний феномен, який у процесі свого формування та відтворення проходить певний цикл розвитку, то недовіра може бути одним із етапів «життєвого циклу» довіри, який включає в себе відсутність довіри, формування довіри, відтворення довіри, трансформацію довіри та недовіру. Умовою для переходу від одного етапу довіри до іншого у процесі довірчих відносин є успішний результат взаємодії для обох суб'єктів та взаємне виконання очікувань. Недовіра постає як результат порушення цих умов [4].

Ідеї соціокультурного підходу є особливо актуальними в умовах сьогочасного українського суспільства, яке тривалий час характеризувалося високими показниками недовіри та водночас доволі низьким рівнем довіри практично у всіх сферах суспільного життя [5, с. 111-139]. Проте на сьогодні атмосфера недовіри у суспільстві суттєво видозмінює змістовне наповнення довіри та є чинником, що, з одного боку, гальмує процес реформування різних сфер суспільного життя, а з іншого – виступає оцінкою населення діяльності держави та громадянського суспільства. Тобто, недовіра як системна характеристика соціуму виступає одним із показників суспільної нестабільності, яка знаходить свій вираз у економічній та політичній кризах, занепаді соціальної та культурної сфер. В той же час недовіра населення України до низки соціальних інститутів та формальних організацій є поштовхом до об'єднання у межах неформальних спільнот (наприклад, волонтерські спільноти, загони самооборони тощо), які є основою розбудови соціального капіталу та росту самоорганізації населення, що, в результаті, призводить до росту показників загальної генералізованої довіри до людей.

Література

1. Бек У. Что такое глобализация? / У. Бек. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
2. Беспарточный Д. Б. Доверие в системе социальных отношений населения региона: автореферат дис. на соискание науч. степени канд.

соціологічних наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Д. Б. Беспарточний. – Москва, 2012. – 27 с.

3. Костенко Н., Макеев С. З приводу соціології недовіри / Н. Костенко, С. Макеев // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2014. – № 3. – С. 3-16.

4. Ларина А. К. Жизненный цикл доверия в российских предпринимательских сетях. Автореф. дис...канд. соц. наук. – Волгоград, 2012.

5. Соболева Н. Социальный капитал доверия: украинский контекст / Под редакцией Е. Головахи, Н. Костенко, С. Макеева. – Киев: Институт социологии НАН Украины, 2014. – с. 111-139.

6. Фрейк Н. Концепция доверия в исследованиях П. Штомпки / Фрейк Н. // Социологические исследования. – 2006. – № 11. – С. 10-18

7. Черниш Н., Ровенчак О. Варіації на тему ідентичності для соціокультурного оркестру / Н. Черниш, О. Ровенчак // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. – № 1. – С. 33-47.

8. Штомпка П. Доверие в эпоху глобализации [Електронний ресурс] / Штомпка П. // Социальная политика и социология. – 2006. – № 4. – С. 8-15. – Режим доступа до журналу: <http://elibrary.ru/item.asp?id=14628159>

Тимофєєва А.О.

студентка

Національний університет «Одеська юридична академія»

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Конституція проголосила Україну соціальною державою, що означає пріоритетну роль держави у процесі забезпечення соціальних та економічних прав громадян. Однак, економічний стан і, незбалансованість і нерозвиненість діючої системи соціального захисту та соціального забезпечення не дозволяють перетворити цю декларацію на реальність.

Трансформаційні процеси в Україні пов'язані з політичними та економічними перетвореннями, які суттєво впливають на соціальні відносини у суспільстві та соціальний захист населення. Тому одним із нагальних питань сучасності виступає удосконалення системи соціального захисту населення, яке повинно базуватись на покращенні фінансування конкретних заходів, передбачених відповідними державними програмами, які, в свою чергу, мають сприяти розвитку економіки та піднесенню рівня життя громадян.

Невід'ємною складовою процесів просування України на шляху до ЄС та розбудови соціально-зорієнтованої економіки є впровадження науково-обґрунтованої соціальної політики, створення ефективної системи соціального захисту населення.

Теоретичні засади соціального захисту населення та визначення ролі держави у цьому процесі висвітлювали такі зарубіжні вчені, як В. Беверідж, Г.